

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

Сурет 1. Сұрыптау станциясын басқару тренажер кешенінің интерфейсі

Пойыздардың қозғалысын басқару саласында теміржол қызметкерлерін даярлау сапасын арттыру өзекті міндет болып табылады, сондықтан жаңа бағдарламалық құралдар мен оқу симулятор әзірлеу қажет. Сұрыптау станциясын басқарудың виртуалды стимулятор кешенін енгізу "темір жолдар" мамандығы бойынша оқитын студенттердің ғана емес, сондай-ақ біліктілікті арттыратын поездар қозғалысын басқару дирекциясы қызметкерлерінің де кәсіби технологиялық сауаттылық деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Инструкции по сигнализации на железнодорожном транспорте. URL: [https:// adilet.zan.kz/rus/docs/V1100006954](https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1100006954) (жазылған күні 13.05.2011)
2. Желдор Автоматизация. Имитационный тренажер «Сортировочная станция» – URL:<http://www.zdaspb.ru/ru/deyatelnost3/produksiya-obuchayushchie-sistemy/imitatsionnyj-trenazher-sortirovochnaya-stantsiya> (жазылған күні 16.02.2016).
3. Центр компьютерных железнодорожных технологий ПГУПС. Система электрической централизации на базе микро ЭВМ и программируемых контроллеров – URL : [http:// www.crtc.ru/ec.php](http://www.crtc.ru/ec.php) (дата обращения 16.02.2016).
4. SOFTLAB-NSK. Тренажер «Сортировочная горка»–URL:[http://softlab-nsk.Ru /node /10](http://softlab-nsk.Ru/node/10) (жазылған күні 28.02.2016).

ӘОЖ 973

ЭЛЕКТРОНДЫҚ КОММЕРЦИЯНЫ ДАМУҒА МӘСЕЛЕСІ

Мештбекова Айнұр Базарханқызы

meshtbekova@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, «Көлікті пайдалану және жүк қозғалысы мен тасымалдауды ұйымдастыру» кафедрасының магистранты, Астана, Қазақстан

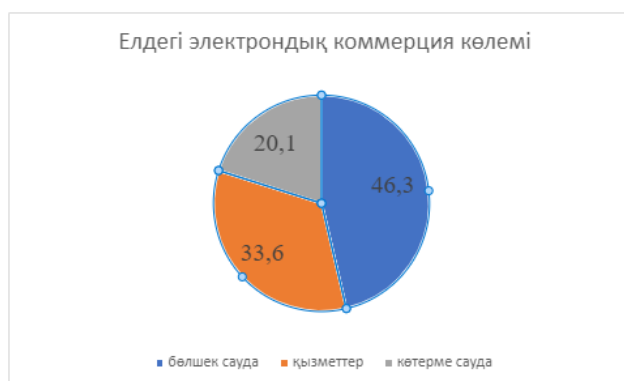
Ғылыми жетекші - Мухаметжанова А.В.

Қазіргі әлемде өмірдің әртүрлі салаларына, соның ішінде бизнеске енетін ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуы байқалады. Бұл үрдіс бизнесті жүргізудің нысандары мен әдістеріне әсер етті және қазіргі уақытта электрондық коммерция белсенді дамып келеді, бұл транзакциялық шығындарды үнемдеу және жергілікті өкілдікке ие болмай-ақ әлемдік нарыққа шығу мүмкіндігі сияқты жаңа бизнес мүмкіндіктерін ашады.

Қазақстан Республикасында электрондық коммерция нарығының дамуына кедергі келтіретін кедергілерді анықтау және оларды жою жөнінде ұсыныстар әзірлеу қажет.

Электрондық коммерция нарығының ағымдағы жай-күйін және оның өсу қарқынына әсер ететін негізгі факторларды талдау арқылы зерттеулер Қазақстанда электрондық коммерцияның жеткіліксіз дамуының проблемалары мен себептерін көрсетеді.

Адам өмірінің барлық салаларын цифрландыру адамдардың, бизнестің және мемлекеттің өзара әрекеттесу тәсілін түбегейлі өзгертеді. Жаһандық дамудың жаңа кезеңі деректердің ұлттық шекаралар арқылы қозғалуымен сипатталады, нәтижесінде халықаралық сауданың сипаты мен модельдері өзгереді. Көптеген жылдар бойы электрондық сауданың болғанына қарамастан, бұл операциялардың қазіргі ауқымы бұрынғыға сәйкес келмейді. Сонымен бірге, онлайн платформалардың пайда болуы ойын ережелерін түбегейлі өзгертті, бұл сауда процесстерінің өзгеруіне әкелді. Электрондық коммерция нарығында географиялық шекаралар жоқ және оның субъектілері бірдей жағдайларда жұмыс істеуге міндетті. Сонымен қатар, Қазақстанда электрондық коммерция нарығы субъектілерін ірілендірудің жүріп жатқан процесстері жаңа отандық компаниялардың, әсіресе шағын компаниялардың нарыққа кіруі үшін күрделене түсуде. «Қазпошта» АҚ ҚР-дағы электрондық коммерция нарығының ірі қатысушыларының бірі болып табылады және бірнеше жылдан бері ел ішінде интернет-тапсырыстарды біріктіруге тырысып келеді. ҚР Үкіметі «Цифрлық Қазақстан» жобасы шеңберінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар инфрақұрылымын дамыту жөнінде шаралар қабылдауда, бұл электрондық коммерция қызметтері мен тауарларына сұраныстың артуына ықпал етеді.[1] Айта келе, қазақстандықтар тауарларды шетелдік интернет-жеткізушілерден сатып ала бастады. Осыған байланысты Қазақстанға отандық компаниялардың электрондық коммерция секторындағы белсенділігін ынталандыру және олардың бәсекеге қабілеттілік деңгейін арттыру үшін жағдайлар жасау қажет. Осыған байланысты мемлекеттің рөлі маңызды.

1-сурет. Электрондық коммерция тауар айналымының үлесі

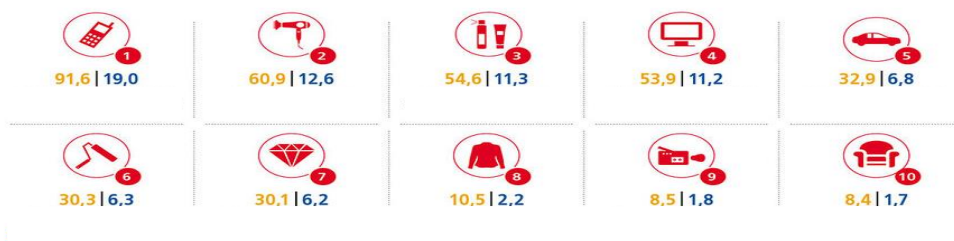
2021 жылы елдегі электрондық коммерция көлемі рекордтық 1,04 трлн теңгеге жетті, бұл өткен жылмен салыстырғанда 8,4% - ға артық. Оның 46,3% – ы немесе 482 млрд теңгесі бөлшек саудаға, 33,6% – ы немесе 349,9 млрд-ы қызметтерге, 20,1% - ы немесе 209,8 млрд-ы көтерме саудаға тиесілі. Бұл ретте қызметтерді онлайн-сату бір жылда 67,3% – ға, бөлшек сауда 1,1% - ға өсті, ал көтерме сауда 23,8% - ға қысқарды.

2022 жылы онлайн-сатылымның көшбасшысы өткен жылы екінші орында тұрған ұялы телефондар санаты болды. "Мобильниктерді" сату 91,6 млрд теңгені немесе сатудың барлық көлемінің 19% - ы құрады. Сату көлемі 60,9 млрд теңге немесе 12,6% болатын екінші орында бір жыл бұрын бесінші орында тұрған электр тұрмыстық аспаптар болды. Үшінші жолда алдыңғы төртінші жолдан көтеріліп, сатылымы 54,6 млрд теңгені немесе 11,3%-і құрайтын косметикалық тауарлар мен дәретхана керек-жарақтары орналастырылды.

Ресми ақпаратқа сәйкес, Kaspi.kz миссиясы - инновациялық өнімдер мен қызметтерді құру. Инновация орталығында суперқолданба Kaspi.kz орналасқан, оның көмегімен төлемдер мен аударымдар жасауға, "Kaspi дүкенінен" сатып алуға және жеке қаржыны басқаруға болады.

2021 жылы "Kaspi дүкенінің" ассортименті 3 есеге, 1,5 млн тауарға дейін өсті. Маркетплейстегі сатушылар саны 5 еседен астам өсті, негізінен ШОБ компаниялары. Үш сағат ішінде жедел жеткізу қызметі іске қосылды. Magnum жетекші азық-түлік желісімен бірлесіп, Алматыда азық-түлік өнімдерін онлайн-сату ұйымдастырылды.

2022 жылы маркетплейс ассортименті 2 млн тауарға дейін кеңейтілді. Kaspi postomat құрылғылары іске қосылды. Енді пайдаланушылар курьерді күтпей, Kaspi Postomat-қа жеткізуге тапсырыс беріп, ыңғайлы уақытта сатып алған тауарды өз бетінше ала алады. Бүкіл ел бойынша 2000-ға жуық құрылғы орнатылып, Magnum желісімен бірлесіп Астанада Азық-түлік өнімдерін онлайн-сату іске қосылды. Шілде айында "Kaspi жұма" акциясы өтті. Алдыңғы акциямен салыстырғанда сатылымның өсуі 130% - құрады, "Kaspi жұмаға" бүкіл ел бойынша 70 мың дүкен қатысты.

2-сурет. Интернет желісінде бөлшектеме сауда жасалатын тауар түрлері.
Сату көлемі (млрд теңге) / Жалпы айналымдағы үлесі(%)

Wildberries-Ресейдегі ең ірі онлайн сатушы, нарықта 17 жыл жұмыс істейді. Компанияның географиясы Ресейдің барлық аймақтарын, сондай-ақ бірқатар шет елдерді қамтиды. 2021 жылы Wildberries айналымы 93% - ға өсіп, 844 миллиард рубльге жетті. Күн сайын Wildberries – те 4 миллионнан астам тапсырыс ресімделеді, күнделікті аудитория-113 миллионнан астам пайдаланушы. 2022 жылдың маусым айындағы жағдай бойынша wildberries арқылы өз тауарларын 760 000-нан астам кәсіпкер сатады. Ассортимент 300 000 ресейлік және шетелдік брендтерден шамамен 28 миллион SKU тауарларын қамтиды.[2]

2021 жылы компания Қазақстанда жергілікті бизнестен тікелей жеткізілімдерді іске қосты. Мұнда тапсырыс беру пункттерінің меншікті және серіктестік желісі 323 нүктеге дейін өсті. 2022 жылы онлайн-платформа Халықаралық бизнес өкілдерімен олардың ұлттық валюталарында есеп айырысуға көшті. Жаңа қаржы саясаты валюта бағамдарының ауытқуына және оларды айырбастау қажеттілігіне байланысты ықтимал шығындарды азайтуға көмектеседі, ол тауар сатушыларға және серіктестік тапсырыс беру пункттерінің иелеріне, сондай-ақ серіктестік сұрыптау орталықтарына қолданылады. Wildberries қазақстандық бизнес өкілдерімен бірлесе отырып, тапсырыстар берудің серіктестік нүктелері мен логистикалық объектілерді аша бастады. Енді кәсіпкерлер, әсіресе ШОБ өкілдері өз тауарларын онлайн-аланда сатумен қатар, тапсырыстарды беру және өңдеу үшін комиссиядан кіріс ала алады. Компания Өзбекстанда сатылымдар бастады, Қырғызстан мен Арменияда жаңа логистикалық нысандарын ашты. Сонымен қатар, Wildberries Нұр-Сұлтан қаласындағы логистикалық орталықтың аумағын 2,5 есеге, 10 000 шаршы метрге дейін кеңейтті. Бұл жергілікті кәсіпкерлерге өз өнімдерінің ассортиментін қоймада, ал болашақта – маркетплейсте сатуды ұлғайтуға мүмкіндік береді. 2022 жылғы қаңтар – мамырда жергілікті өндірілген өнім айналымы жылына 584% - ға өсті.[3] 2022 жылдың бірінші жартыжылдығын талдай отырып, орташа чек сомасының 1% - ға шамалы төмендеуі байқалады. 2022 жылдың бірінші жартыжылдығында сату көлемі транзакциялар санына қарағанда баяу қарқынмен өсті. Осылайша, 6A2022 кезеңінде транзакциялардың жылдық өсуі нарықтың алдыңғы тенденцияларына қайшы келетін сату көлемінің өсуіне қол жеткізді және асып түсті. Адамдар аз мөлшерде онлайн сатып алуды жиі жасай бастады, оны бірқатар факторлармен негіздеуге болады: инфляцияның жоғары өсуіне байланысты сатып алу қабілетінің төмендеуі, тауарлардың арзан аналогтарын сатып алу, тегін жеткізу үшін себеттің ең аз мөлшерін азайту, тауарлар ассортиментін кеңейту және т.б.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Гредасова Е.Е. Состояние и перспективы развития интернет-торговли // Экономические исследования и разработки : электрон. науч. журн. – 2022. – № 1. – С. 30-33.
2. Резник А. 40 крупнейших торговых интернет-площадок // Электронный журнал Forbes Kazakhstan – 2022. №133.
3. Пузанова И.А. Развитие онлайн-площадок B2B для формирования эффективной деловой среды / И.А. Пузанова, П.А. Аверьянова // E-Management. – 2022. – Т. 5, № 3. – С. 136-144. – Электрон. копия доступна в науч. электрон. б-ке Киберленинка.

УДК 631

КӨЛІК ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Молдашева Нұрай Қабылқызы

nuray_moldasheva@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, «Көлікті пайдалану және жүк қозғалысы мен тасымалдауды ұйымдастыру» кафедрасының магистранты, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші - Арпабеков М.И.

Аннотация. Мақалада елдегі экологиялық жағдайлар мен көліктің өзекті экологиялық мәселелері қарастырылады. Автокөлік атмосфераның ластануының ең қарқынды және тұрақты өсіп келе жатқан көздерінің бірі болып қала береді, өйткені автомобильдердің төрттен бір бөлігі олардың тозуы, желіге кіру кезінде нашар бақылау, техникалық тексеру және техникалық қызмет көрсету жүйелерінің тиімсіздігі салдарынан уыттылық пен түтін нормаларынан асып кетеді. Экологияға зиян келтіруді азайту үшін көлік құралдарының жай-күйін мемлекеттік мониторингтеу мен бақылау жүйесінің тиімділігін арттыру қажеттігі туындайды. Сондай-ақ, Қазақстандағы экологиялық жүйені дамыту перспективалары туралы мәселе қозғалды.

Түйін сөздер: экологиялық мәселелер, көлік қауіпсіздігі, экологиялық жүйе

Abstract. The article discusses the environmental situation in the country and current environmental problems of transport. The car remains one of the most intensive and steadily growing sources of atmospheric pollution, since a quarter of cars exceed the standards of toxicity and smoke due to their wear, poor control at the entrance to the network, inefficiency of technical inspection and maintenance systems. In order to reduce environmental damage, there is a need to increase the efficiency of the system of state monitoring and control over the condition of vehicles. The issue of the prospects for the development of the ecological system in Kazakhstan was also raised.

Key words: environmental problems, transport safety, ecological system

Қазіргі қоғамның экологиялық мәселелерін шешу Жер бетінде адамдар үшін қолайлы табиғи өмір сүру жағдайларын сақтау мен құрумен, қоғам мен табиғаттың дамуын үйлестірумен байланысты. Табиғи ортаның жағдайы әлеуметтік дамудың маңызды факторына айналуға бастайды. Бұл адамның табиғатқа жергілікті әсерінің бүкіл биосфераның ресурстары мен компоненттеріне Ғаламдық әсер етуіне байланысты. Нәтижесінде өркениеттің негіздері өздеріне әсер етеді, өйткені табиғи ресурстар таусылып, қоршаған ортаның ластануы күшейіп, экологиялық жүйелер жойылады.

Жалпыға бірдей урбанизация процесінде қалыптасқан қазіргі заманғы қалалар біртіндеп олардың кеңеюіне бет бұруда, бұл өз кезегінде халықтың тығыздалуына, әлеуметтік шиеленістер мен қарқындылыққа, әлеуметтік тәртіптің өзгеруіне және қауіптің жоғарылауына